

УДК 314.7:331.556:336.226

О.В. ПОЗНЯК,

канд.екон.наук,

Г.І. ТЕРЕЩЕНКО,

канд.екон.наук, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ОБСЯГІВ ДОХОДІВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ТА ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ

У статті представлено комплексну методику оцінки обсягів доходів трудових мігрантів, що базується на використанні прямих та непрямих методів оцінювання. Запропонований підхід полягає в оцінці та збалансуванні отримуваних від мігрантів грошових потоків від їх виникнення до досягнення пункту призначення за різними джерелами даних. Наведена методика дає змогу підвищити точність обрахунку платіжного балансу та визначити потенційний обсяг інвестицій в економіку України.

Ключові слова: міграція; трудова міграція; доходи трудових мігрантів, грошові перекази, вибірккові обстеження населення.

Постановка проблеми. Нині Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі. Обмежені можливості високооплачуваної зайнятості на Батьківщині, бажання поліпшити умови життя та необхідність фінансового утримання дітей і членів домогосподарств похилого віку обумовлюють високий рівень орієнтації мешканців України на участь у зовнішніх трудових міграціях (легальних та нелегальних).

Трудові міграції чинять значний вплив на соціально-економічний розвиток України. Одним із основних механізмів цього впливу є грошові перекази заробітчан. По суті вони є не лише засобом підвищення рівня життя окремих категорій населення, а й перспективним джерелом інвестицій у вітчизняну економіку.

Визначення реального обсягу заробітків трудових мігрантів та обсягів грошових переказів – чи не найскладніша проблема міграційних досліджень. Безпосередні статистичні дані щодо цього відсутні, отже дослідники мають спиратися на широке коло інформації вітчизняних та зарубіжних джерел. Необхідність адекватної оцінки міграційного капіталу вимагає розробки коректної методики, яка ґрунтувалася б на різних підходах до такої оцінки.

Аналіз останніх досліджень. Вперше науково обґрунтовані оцінки щодо розміру місячного заробітку мігрантів залежно від країни та виду діяльності було визначено за даними обстеження трудової міграції молоді, яке здійснив Державний інститут проблем

© ПОЗНЯК О.В., ТЕРЕЩЕНКО Г.І., 2012

сім'ї та молоді у 2003 р. [1]. На основі цих відомостей, а також оцінкових даних щодо масштабів та структурних характеристик зовнішньої трудової міграції фахівці ІДСД ім. М.В. Птухи НАН України у 2004 р. зробили оцінку обсягу заробітків українських громадян за кордоном у 4,7–7,6 млрд. дол. США [2, с. 147]. У 2007 р. фахівець Національного банку України А. Гайдуцький оцінив щорічні обсяги грошових переказів українських заробітчани у 21,3 млрд. дол. США [3]. За оцінкою, здійсненою Українським центром соціальних реформ на основі даних першого загальнонаціонального обстеження з питань трудових міграцій 2008 р., сумарний обсяг заробітків українських трудових мігрантів становив за 2007 р. майже 1,9 млрд. євро, а обсяг грошових переказів – 1,3 млрд. євро (відповідно 2,6 та 1,8 млрд. дол. США) [4, с. 59–60]. Як бачимо, наявні оцінки масштабів міграційного капіталу суттєво відрізняються.

Оцінки обсягів грошових переказів проводить Національний банк України. Однак результати таких оцінок викликають сумніви: по-перше, частка грошових коштів, що ввезені неформальними шляхами, за оцінками Нацбанку, є на порядок нижчою, ніж показують результати усіх вибіркового обстежень, де досліджували це питання. По-друге, виокремлення грошових переказів робітників, що працюють за кордоном, із загальної маси приватних трансфертів фактично неможливо.

Мета дослідження. Дана стаття присвячена оцінюванню обсягів доходів трудових мігрантів і грошових переказів на основі розробленого дослідниками нового методичного підходу із застосуванням прямих методів та непрямих оцінок.

Комплексний підхід до оцінки обсягів доходів трудових мігрантів полягає у оцінці та балансуванні (за можливістю) грошових потоків від мігрантів від їх виникнення до досягнення пункту призначення за різними джерелами даних. А саме оцінюються такі основні складові процесу:

- обсяги заробітків трудових мігрантів з України за кордоном;
- обсяги грошових переказів мігрантів;
- обсяги грошової допомоги мігрантів своїм сім'ям (домогосподарствам).

Виклад основного матеріалу. В ході дослідження було визначено низку методів оцінки доходів трудових мігрантів та грошових переказів. **Перший метод** спирається, з одного боку, на відомості щодо дооцінених (порівняно з даними обстеження 2008 р.) обсягів зовнішньої трудової міграції (2,1 млн. осіб [5, с. 16–17]), розподілу мігрантів за контингентами (залежно від країни перебування та виду діяльності), а також середньої тривалості прикладання праці представників кожного з виокремлених контингентів трудових мігрантів, а, з другого боку, на інформацію МОП та Євростату щодо рівнів заробітної плати в країнах-реципієнтах української робочої сили (за окремими видами діяльності) й експертні оцінки співвідношення зарплат українських мігрантів та місцевих жителів.

Узагальнено формула розрахунку обсягів заробітків трудових мігрантів з України за кордоном має такий вигляд:

$$W = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J n_j * w_j * l_j , \quad (1)$$

де W – загальна сума заробітків українських трудових мігрантів за кордоном;
 $i=1,2,...,I$ – країна прикладання праці трудових мігрантів з України;

I – кількість країн прикладання праці трудових мігрантів з України;

$j=1,2...J$ види діяльності, в яких зайняті трудові мігранти з України;

J – кількість видів діяльності, в яких зайняті трудові мігранти з України;

n – кількість українських трудових мігрантів;

w – середня заробітна плата працівника з України за кордоном за період часу (година, день, тиждень, місяць);

l – середня тривалість прикладання праці українського трудового мігранта за кордоном (в годинах, днях, тижнях, місяцях, змінні l та w повинні бути однієї розмірності).

З огляду на час проведення обстеження з питань трудових міграцій 2008 р. (ОТМ) і наявність інформації про заробітки, обсяги заробітків і грошових переказів визначаються для 2007 р., при цьому враховують мігрантів, які виїздили за кордон упродовж 2007 – I половини 2008 р. (ймовірність виїзду у 2008 р. осіб, які не перебували за кордоном у 2007 р., є дуже низькою). При комбінаційному розподілі мігрантів за контингентами (відповідно до країни та виду діяльності) виокремлення усіх можливих значень ознак є недоцільним – варто спинитися на обмеженій кількості країн та кількості видів діяльності, а заробітки мігрантів в інших країнах та інших видах діяльності розрахувати як середню за сукупністю врахованих контингентів. Відповідно, враховано сім основних країн-реципієнтів вітчизняної робочої сили (Росія, Італія, Чехія, Польща, Угорщина, Іспанія та Португалія) і сім основних видів діяльності (сільське господарство, промисловість, будівництво, оптова й роздрібна торгівля, діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту та зв'язку, діяльність домашніх господарств). Результати вибіркового опитування з питань трудової міграції дають змогу визначити чисельність кожного контингенту та середню тривалість їх перебування в країні. На враховані контингенти припадає близько 90% загального обсягу трудової діяльності мігрантів з України за кордоном, виявленої обстеженням 2008 р.

За оцінками експертів, отриманими при обстеженні трудової міграції молоді, що здійснив Державний інститут проблем сім'ї та молоді у 2003 р. [1], розмір оплати їхньої праці становить 30–60% від суми, яку отримують постійні мешканці країн-реципієнтів за таку ж роботу. Проте нині дедалі більша кількість заробітчани працюють легально (в цьому випадку рівень оплати праці українців цілком може відповідати місцевим стандартам), частина займається підприємницькою діяльністю за кордоном. З огляду на це, вірогідною є оцінка середнього заробітку українських громадян на рівні 75% заробітку постійних мешканців відповідних країн-реципієнтів у тих же видах діяльності.

Оскільки інформація щодо видів діяльності прикордонних та понаддовгострокових мігрантів (які не були охоплені ОТМ і кількість яких була дооцінена) відсутня, спочатку була визначена середня заробітна плата українських мігрантів по кожній країні як середня арифметична зважена з зарплат охоплених обстеженням 2008 р. працюючих у різних видах діяльності по відповідних країнах. Такий підхід є цілком виправданий, оскільки заробітні плати істотніше відрізняються за країнами-реципієнтами, ніж за видами діяльності: квадратичний коефіцієнт варіації заробітних плат по семи визначених видах діяльності становить для зазначених країн від 17,8% в Угорщині до 26,9% в Росії, натомість відповідний показник для семи визначених країн по семи видах діяльності коливається від 48,0% (діяльність транспорту і зв'язку) до 60,3% (будівництво). Після цього було оцінено загальну кількість людино-місяців прикладання праці по країнах-реципієнтах з врахуванням дооцінених обсягів трудової міграції (табл. 1). Заробітна плата мігрантів, які працюють у країнах, що не входять до сімки основних реципієнтів, була визначена як середня арифметична зважена по цих семи країнах.

Таблиця 1

Середня заробітна плата та обсяг прикладання праці за кордоном українськими трудовими мігрантами залежно від країни перебування, тис. людино-місяців

Країни останнього перебування	Середня заробітна плата, євро	Кількість людино-місяців прикладання праці, тис.
Чеська Республіка	725,9	872,5
Угорщина	567,1	217,0
Італія	1356,2	5030,8
Польща	505,3	1158,9
Португалія	820,5	1068,3
Російська Федерація	201,4	3808,6
Іспанія	1047,8	910,1
Інші країни	706,7	1544,5

Джерело: розрахунки авторів на основі даних ОТМ та Євростату

За виконаними розрахунками сумарний обсяг заробітків українських мігрантів становив за 2007 р. 11,9 млрд. євро. При цьому обсяг переказів оцінюється таким чином:

$$P = W * k, \quad (2)$$

де P – обсяг грошових переказів мігрантів, k – частка грошових переказів у сумарному обсязі заробітків мігрантів (взято, що у 2007 р. $k=0,7$).

У 2007 р. це було 8,3 млрд. євро або 11,4 млрд. доларів США (за курсом 2007 р.). Недоліком даного підходу є те, що він спирається на припущення про переказування коштів на Батьківщину усіма трудовими мігрантами.

Другий метод полягає в коректуванні результатів першого методу на частку мігрантів, які направляли кошти домогосподарствам:

$$P' = P * k', \quad (3)$$

де P' – скоректований обсяг грошових переказів, k' – частка мігрантів, які направляли кошти домогосподарствам (приймається, що у 2007 р. $k'=0,611$ згідно з даними ОТМ).

Третій метод оцінки доходів трудових мігрантів спирається на дані Національного банку України щодо обсягів грошових переказів, здійснених офіційними каналами (2,292 млрд. долл. США у 2007 р.) та оцінки співвідношення між офіційними та неофіційними переказами на основі даних ОТМ:

$$R = P + R_n, \quad (4)$$

де R_n – грошові кошти, що ввезені в Україну неформальним шляхом (на основі даних ОТМ приймається, що $R_n=1,89*P$).

За цим методом отримуємо обсяг грошових переказів у 5,38 млрд. долл. США.

Четвертий метод враховує кількість людино-місяців обсягу прикладання праці за кордоном, розраховану на основі дооцінених масштабів трудової міграції; це 14,6 млн., відомостей обстеження 2008 р. щодо частки осіб, які здійснювали грошові перекази в загальній чисельності трудових мігрантів (61,1%) та даних опитування дітей трудових мігрантів, що здійснив відділ міграційних досліджень ІДСД ім. М.В. Птухи НАН України в кінці 2010 р. щодо частоти та розмірів грошових переказів.

Частка тих, хто отримує грошові перекази, в загальній чисельності опитаних повнолітніх дітей трудових мігрантів склала 90,2%. Половина опитаних (50,2%) отримують грошові перекази щомісячно. Для 27,5% матеріальна допомога надходить кожні 2–3 місяці. У 9,8% випадків грошові перекази отримуються респондентами рідше, ніж раз на 2–3 місяці. Для решти опитаної молоді (12,5%) батьки-мігранти надають матеріальну підтримку частіше, ніж раз на місяць.

Окрім питання про частоту грошових переказів, отримуваних безпосередньо дітьми трудових мігрантів, респондентам було запропоновано оцінити частоту та розміри цих переказів дітям трудових мігрантів у регіоні взагалі. Розподіл цих відповідей у загальній чисельності тих, хто відповів на дані питання, мав дещо інший характер (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл респондентів за відповідями на питання щодо частоти грошових переказів дітям трудових мігрантів, %

	“Як часто батько/мати надсилають Вам перекази з-за кордону?”	“За Вашими оцінками, яка частота грошових переказів, які отримують діти трудових мігрантів від своїх батьків у Вашому регіоні?”
Частіше, ніж раз на місяць	12,5	11,1
Щомісячно	50,2	60,7
Раз на два–три місяці	27,5	21,5
Рідше, ніж раз на два–три місяці	9,8	6,7

Джерело: дані опитування дітей трудових мігрантів (2010 р.)

Згідно з відповідями респондентів, вони в середньому отримують перекази 10,6 разу на рік, натомість, за їх оцінками, загалом діти мігрантів отримують перекази 11,2 разу на рік. Враховуючи вірогідність приховування респондентами інформації про власні доходи, другий показник видається більш надійним.

За оцінками респондентів найчастіше діти трудових мігрантів отримують грошові перекази у розмірі до 200 євро. Це зазначили 61,7% опитаних. 27,3% опитаної молоді вважає, що розмір коштів, які надсилають дітям працюючі за кордоном батьки, коливається в межах 200–600 євро, 8,3% назвали суму у 600–1000 євро та 2,8% – понад 1000 євро. Слід зазначити, що більш як чверть респондентів взагалі не дали відповідь на це питання. Розрахунки на основі результатів відповідей респондентів показують, що середній розмір одного переказу становить 316,5 євро. За вищезазначеної середньої частоти (11,2 переказів на рік), з врахуванням курсу долара до євро, середньомісячний обсяг коштів, що надходять від одного мігранта, становив у 2010 р. 392,1 долл. США. За умови незмінності даного обсягу протягом 2007–2010 рр. отримуємо суму грошових переказів у 2007 р. на рівні 3,50 млрд. долл. США.

П'ятий метод заснований на об'єднанні даних державного вибіркового обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД) та ОТМ [6, 7]. ОУЖД є щоквартальним обстеженням та проводиться в Україні з 1999 року, але у ньому не вимірюють показники трудової міграції. ОТМ було проведено як одноразове у 2008 році. Запропонований підхід дає можливість отримати данні щодо обсягів допомоги мігрантів своїм сім'ям та передбачає реалізацію двох етапів. На першому етапі здійснюються процедури статистичного об'єднання даних ОУЖД та ОТМ на мікрорівні. На другому етапі дооцінюються грошові доходи домогосподарств з врахуванням доходів від трудових мігрантів.

Для реалізації процедур статистичного об'єднання даних спочатку у масиві мікроданих ОТМ будують модель залежності імовірності отримання грошової допомоги від трудових мігрантів і деяких характеристик домогосподарств (розмір, тип місцевості проживання, наявність у сім'ї дітей і т.д.).

Лінійна модель залежності імовірності отримувати допомогу від мігрантів від факторних змінних визначається таким рівнянням:

$$p=0.066+0.039*x_1-0.131*x_2+0.143*x_3-0.033*x_4+0.034*x_5+0.080*x_6-0.041*x_7+0.118*x_8, (5)$$

p – імовірність отримання допомоги від мігрантів. Ця імовірність для кожної групи домогосподарств розраховується як відношення кількості домогосподарств, що отримують допомогу, до всіх обстежених домогосподарств, тобто це емпірична імовірність, дорівнює оцінці частки домогосподарств, які отримують допомогу від мігрантів по кожній групі.

При визначенні груп домогосподарств в якості факторних змінних використовують бінарні ознаки, що характеризують соціально-демографічний склад домогосподарства та враховують місце проживання (1 – так, 0 – ні):

- x_1 – домогосподарство знаходиться у сільській місцевості;
- x_2 – домогосподарство складається з трьох та більше осіб;
- x_3 – у складі домогосподарства є діти;
- x_4 – у складі домогосподарства є пенсіонери;
- x_5 – у складі домогосподарства є безробітні особи;
- x_6 – домогосподарство знаходиться у Південному географічному районі;
- x_7 – домогосподарство знаходиться у Східному географічному районі ;
- x_8 – домогосподарство знаходиться у Західному географічному районі.

Зазначені географічні райони виділені за результатами статистичного аналізу розподілу імовірностей отримання грошової допомоги від мігрантів за регіонами України. У табл. 3 наведено склад географічних районів.

Таблиця 3

Склад географічних районів

Райони	Регіони
Північно-центральний	Сумська обл., Київська обл., м. Київ, Житомирська обл., Чернігівська обл., Кіровоградська обл., Вінницька обл., Полтавська обл., Черкаська обл.
Південний	Миколаївська обл., Херсонська обл., м. Севастополь, Одеська обл., АР Крим
Східний	Донецька обл., Луганська обл., Харківська обл., Дніпропетровська обл., Запорізька обл.
Західний	Тернопільська обл., Хмельницька обл., Закарпатська обл., Івано-Франківська обл., Львівська обл., Чернівецька обл., Волинська обл., Рівненська обл.

Джерело: Схема географічного районування розроблена для ОТМ

На основі моделі (5) розраховують імовірність отримувати допомогу від трудових мігрантів, за інших рівних умов, для будь-якого домогосподарства із усіх виділених груп.

На другому етапі на основі масиву даних ОТМ оцінюється сума коштів, що отримують домогосподарства як допомогу від трудових мігрантів з-за кордону. У 2007 р. ця сума складала 12627350,5 тис. грн. За масивом даних ОУЖД, для домогосподарств, для яких на сонові моделі (5) встановлено потенційну можливість отримання допомоги від трудових мігрантів, оцінюють суму коштів, що отримують домогосподарства як допомогу від родичів, знайомих грошима. У 2007 р. вона складала 9102745,0 тис. грн. Таким чином різниця між зазначеними оцінками становила 3524605,5 тис. грн. Приймається, що ця різниця відповідає сумі незареєстрованих доходів домогосподарств від трудової міграції.

Відповідно грошову допомогу мігрантів домогосподарствам визначають за формулою:

$$D_m = D(1 + g), \quad (6)$$

де D – допомога від родичів, знайомих грошима, оцінена на основі даних ОУЖД для домогосподарств, для яких на основі моделі (5) встановлено отримання допомоги від мігрантів; g – коефіцієнт коригування, який визначається співвідношенням оцінок грошової допомоги мігрантів, отриманих на основі даних ОТМ та ОУЖД

$$(g = \frac{35246055}{91027450} \approx 0.387).$$

Шостий метод спирається на розрахунок обсягів грошових переказів мігрантів на основі доходів домогосподарств на Батьківщині та доходів домогосподарств у країнах перебування трудових мігрантів (інформаційною базою для розрахунків є дані ОУЖД, ОТМ та статистичні дані про доходи населення у країнах перебування трудових мігрантів).

Даний підхід запропонували Д. Рата та В. Шоу у 2006 році [8]. Грошові перекази одного мігранта розраховують за формулою:

$$R = Y_h + (Y_f - Y_h)^\beta, \quad (7),$$

де Y_h – дохід домогосподарств на Батьківщині, Y_f – доходи домогосподарств у країнах перебування трудових мігрантів, для розрахунків пропонується брати

$$\beta = 0,75.$$

Результати розрахунків обсягів грошових переказів мігрантів у 2007 році з використанням формули (7) наведено у табл. 4. Розмір середньомісячного грошового переказу одного українського мігранта, наприклад, з Російської Федерації дорівнює середньому доходу в Україні, який би він міг одержати, якби залишався вдома, плюс різниця між середніми доходами в Україні та в Росії, піднесена до ступеня 0,75.

Зрозуміло, що різниця, яка додається до середнього доходу в Україні, може збільшуватись чи зменшуватись залежно від ситуації у країні перебування трудових мігрантів. Отже, за допомогою формули (7) можна розраховувати не лише обсяги грошових переказів мігрантів, а й вплив змін, що відбуваються у країнах перебування трудових мігрантів (наприклад, економічної кризи або зростання доходів), на розмір грошових переказів мігрантів.

Таблиця 4

Оцінка обсягів грошових переказів мігрантів в Україну у 2007 році з використанням підходу Д. Рата та В. Шоу

Країни перебування трудових мігрантів	Кількість трудових мігрантів, тис. осіб в еквіваленті повнорічного перебування	Середньодушовий дохід у 2007р., дол. США/місяць	Грошові перекази одного мігранта, дол. США/місяць	Сума грошових переказів, млн. дол. США
Російська Федерація	317,4	323,1	225,2	857,9
Італія	419,2	1981,9	460,9	2318,9
Чеська Республіка	72,7	706,8	294,1	256,6
Польща	96,6	477,6	255,7	296,3
Угорщина	18,1	501,6	260,0	56,4
Іспанія	75,8	1570,0	412,0	374,9
Португалія	89,0	1141,9	357,0	381,4
Інші	128,7	689,8	291,5	450,2
Всього				4992,7
Україна	X	185,0	X	X

Джерела: [5; 9; 10], дані вибіркового обстеження умов життя домогосподарств (2007 р.)

Обсяг грошових переказів трудових мігрантів становив у 2007 р. за шістьма методами оцінки 11,37, 7,00, 5,38, 3,50, 2,50 та 4,99 млрд. долл. США відповідно. Причому третій та два останні методи, на відміну від інших, дають змогу оцінити динаміку показників. При узагальненні результатів оцінювання обсягів грошових переказів трудових мігрантів на даному етапі вважається за доцільне вилучити з подальших процедур результати, отримані за першим методом, як такі, що істотно відрізняються від інших величин.

Комплексну оцінку сукупного обсягу грошових переказів трудових мігрантів визначають за формулою:

$$\bar{P} = \sum P_i * \varphi_i, \quad (8)$$

де P_i – обсяг переказів за i -тим методом оцінювання; φ_i – вагові коефіцієнти, що визначають з урахуванням ступеня надійності даних за i -тим методом оцінювання. При

цьому має виконуватись рівняння $\sum \varphi_i = 1$.

Визначення вагових коефіцієнтів є найскладнішим елементом оцінки. Оскільки даних щодо співвідношення ступенів надійності розглянутих методів оцінювання немає, на цьому етапі досліджень доцільно вважати вагові коефіцієнти для п'яти розглянутих методів оцінювання такими, що мають однаковий ступінь надійності. Тоді середня оцінка загального обсягу грошових переказів становитиме у 2007 р. 4,67 млрд. доларів США.

Обсяг доходів трудових мігрантів (враховуючи співвідношення між обсягами грошових переказів мігрантів та їх витратами в країнах перебування, за даними обстеження 2008 р.) становив у 2007 р. 6,68 млрд. доларів США.

Для аналізу динаміки зміни обсягів грошових переказів трудових мігрантів пропонується використати дані, отримані за третім, п'ятим і шостим методами, за якими є

можливість розрахувати оцінки по роках, з припущенням, що оцінки за другим і четвертим методами залишаються незмінними.

За таких умов середня оцінка загального обсягу грошових переказів становитиме у 2010 р.¹ 4,43 млрд. доларів США, а обсяг доходів трудових мігрантів (враховуючи співвідношення між обсягами грошових переказів мігрантів та їх витратами в країнах перебування) – 6,32 млрд. доларів США.

Висновки. Отже, розрахунки показують, що зовнішня трудова міграція є важливим джерелом валютних надходжень. Здійснена оцінка дасть можливість підвищити точність обрахунку платіжного балансу України та визначити потенційний обсяг інвестицій в економіку України.

Враховуючи значні обсяги грошових переказів, перед державними органами України постає проблема підвищення ефективності залучення цих коштів в економіку України. На сучасному етапі найреальнішим напрямом політики у цій сфері є поліпшення можливостей підприємництва в Україні. Встановлення сприятливих можливостей для підприємницької діяльності в Україні призведе до збільшення дохідної частини бюджету і, крім того, сприятиме підвищенню рівня зворотності трудових поїздок та інтеграції довгострокових мігрантів у суспільство, яке змінилося за період їхньої відсутності.

Джерела

1. Особливості зовнішньої трудової міграції молоді в сучасних умовах / О.М. Балакірева (керівник авт. кол.) О.О. Яременко, О.Г. Левцун та ін. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004.
2. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / За ред. О.В. Позняка. – Умань, 2007.
3. <http://www.zn.ua/2000/2020/56473/>
4. Зовнішня трудова міграція населення / Звіт – Український центр соціальних реформ, Державний комітет статистики України. – К., 2009.
5. Позняк О. Міграція і демографія / Звіт з конференції «Майбутнє міграції в Україні». – К.: 12 жовтня 2011 р.
6. *Marcello D'Orazio, Marco Di Zio, Mauro Scanu Statistical Matching: Theory and Practice* / Marcello D'Orazio, Marco Di Zio, Mauro Scanu. – John Wiley&Sons, 2006. – 256 p.
7. *Куссулакос Я., Саріогло В., Терещенко Г.* Неофіційна економіка в Україні: вимірювання та оцінка впливу на доходи населення: Навч. посіб. – К.: Дух і літера, 2010. – 136 с.;
8. *Ratha, Dilip and William Shaw.* 2006. South-South Migration and Remittances, Develop Prospects Group Draft Report, World Bank, Washington, DC.
9. Доходы, расходы и потребление домашних хозяйств в 2007 г. (по итогам выборочного обследования бюджетов домашних хозяйств) [Електронний ресурс]: Федеральная служба государственной статистики, Москва. – 2008. – Режим доступу: http://www.gks.ru/doc_2009/bul_dr/dox-rasx07.zip
10. EU-SILC dataset: European Union Statistics on Income and Living Conditions [Електронний ресурс]: Eurostat. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di-04&lang=en

¹ На час підготовки статті не було у наявності усіх даних, необхідних для розрахунку показників за 2011 р.

ПОЗНЯК А.В., ТЕРЕЩЕНКО А.И.

КОМПЛЕКСНАЯ ОЦЕНКА ОБЪЕМОВ ДОХОДОВ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ И ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ

В статье представлена комплексная методика оценки объемов доходов трудовых мигрантов, которая основывается на использовании прямых и косвенных методов оценки. Предложенный подход заключается в оценке и балансировке поступающих от мигрантов денежных потоков от их возникновения до достижения пункта назначения по разным источникам данных. При этом оцениваются следующие основные составляющие процесса: объемы заработков украинских трудовых мигрантов за границей, объемы денежных переводов мигрантов, объемы денежной помощи мигрантов своим семьям, которые остались на Родине.

В комплексной методике рассматривается подход, согласно которому оценка доходов трудовых мигрантов строится с использованием оценок, полученных на основе шести разных методов. Оценка доходов трудовых мигрантов по первому методу, с одной стороны, основывается на данных о численности украинских трудовых мигрантов и их распределении в зависимости от страны пребывания и вида деятельности, полученных в результате первого национального выборочного обследования по вопросам трудовой миграции 2008 г. (далее – ОТМ), а также средней продолжительности приложения труда представителей каждого из выделенных контингентов трудовых мигрантов. С другой стороны, используется информация МОТ и Евростата относительно уровней заработной платы в странах – реципиентах украинской рабочей силы (по отдельным видам деятельности) и экспертные оценки соотношения зарплат украинских граждан и местных жителей.

Второй метод заключается в корректировке результатов первого метода на долю мигрантов, которые направляли средства своим семьям в Украину. Эта доля получена на основе данных ОТМ.

Третий метод оценки доходов трудовых мигрантов основывается на данных Национального банка Украины относительно объемов денежных переводов, осуществленных по официальным каналам, и оценке соотношения между официальными и неофициальными переводами, полученной из ОТМ.

Четвертый метод учитывает количество человеко-месяцев, отработанных мигрантами за рубежом, и данных ОТМ относительно доли мигрантов, которые направляли средства своим семьям в Украину. Также при расчетах по этому методу используются данные о частоте и размерах денежных переводов, полученные в результате опроса детей трудовых мигрантов, проведенного отделом миграционных исследований ИДСИ им. М.В. Птухи НАН Украины в конце 2010 г.

Пятый метод основан на объединении данных государственного выборочного обследования условий жизни домохозяйств (далее – ОУЖД) и ОТМ. Предложенный подход предусматривает реализацию двух этапов.

На первом этапе осуществляется процедура статистического объединения данных ОУЖД и ОТМ на микроуровне, то есть на уровне домохозяйств.

Для этого на основе данных ОТМ строится модель, которая дает возможность среди домохозяйств из ОУЖД определить потенциальных получателей помощи от трудовых мигрантов. На втором этапе для домохозяйств – потенциальных получателей помощи от трудовых мигрантов дооцениваются денежные доходы с учетом помощи мигрантов своим семьям.

Расчет объемов денежных переводов мигрантов на основе шестого метода предполагает использование данных о доходах домохозяйств в Украине и доходах домохозяйств в странах пребывания трудовых мигрантов (информационной базой для расчетов являются данные ОУЖД, ОТМ и статистические данные о доходах населения в странах пребывания трудовых мигрантов).

На основе этого метода, размер среднемесячного денежного перевода одного украинского мигранта (например, из Российской Федерации) равен среднему доходу в Украине, который бы он мог получить, если бы оставался дома, плюс разница между средними доходами в Украине и в России, возведенная в степень 0,75.

Приведенная в статье комплексная методика оценки объемов доходов трудовых мигрантов позволяет повысить точность расчета платежного баланса Украины и определить потенциальный объем инвестиций в экономику страны.

Ключевые слова: миграция; трудовая миграция; доходы трудовых мигрантов, денежные переводы, выборочные обследования населения

POZNIYK O.V., TERESHCHENKO G.I.

COMPLEX ESTIMATION OF MIGRANT WORKERS INCOMES AND REMITTANCES

The article deals with a complex technique for estimating migrant workers' incomes which is based on the use of direct and indirect methods.

The proposed approach lies on estimating and balancing the migrants' remittance inflows from their inception to their final destination deriving data from various sources.

At that the following basic elements are estimated: the volume of earnings of Ukrainian labor migrants abroad, the amount of transfers, and the volume of migrants' financial support of their families who stayed at home.

The complex technique consolidates the valuations resulting from six different methods.

The earnings estimates of migrant workers' by the first method, on the one hand is based on data on the number of Ukrainian labour migrants and their residence and job allocation received from National Migration Survey of the Ukraine Population of 2008 (hereinafter MS) as well as the average period of employment of representatives of each of the selected category of labour migrants. On the other hand ILO and Eurostat information concerning the level of wages in the countries- recipients (by certain activities) and expert judgment on Ukrainian citizens' and local residents' salary ratio is used.

The second method consists of adjusting the results of the first method to the share of migrants who were remitting their money to their families in Ukraine. The proportion of migrants who were remitting their money is derived from MS data.

The third method of estimating migrant workers' income is based on the data of the National Bank of Ukraine (NBU) on the volume of remittances made through official channels and the assessment of formal and informal remittance rate which is obtained from MS.

The fourth method considers the number of person-months worked by migrants abroad, and MS data on the share of migrants who were remitting their money to their families in Ukraine. Also the forth method uses data on the frequency and amount of remittances which is derived from interviewing of migrant workers' children of conducted by the Department of Migration Studies of Ptoukha Institute for Demography and Social Studies in the fall of 2010.

The fifth method is based on Statistical Matching Procedure of State Household Budget Survey (hereinafter – HBS) data and MS data. The proposed approach foresees the implementation of two phases. In the first phase, the procedure of statistical matching of HBS and MS data is conducted at the micro (i. e. household) level. To do this a model is built on the basis of MS data which makes it possible to identify potential recipients of labor migrants' remittances from HBS. In the second phase, the income of households which are potential beneficiaries is revalued considering remittances.

Calculation of the volume of migrants' remittances on the basis of the sixth method involves the use of data on household incomes in Ukraine and household incomes in the countries of residence of migrant workers (the information is derived from the HBS, MS and statistical data on the people's income in the countries of residence of migrant workers). Based on this method, the amount of the average monthly remittance of one Ukrainian migrant (e.g. from the Russian Federation) equals the average income in Ukraine which he could obtain if he stayed at home, plus the difference between the average income in Ukraine and in Russia, powered to the 0,75.

Worked example of the complex technique for estimating migrant workers incomes allows to improve the accuracy of Ukraine external account and to identify the potential volume of investments into the country's economy

Key words: migration, labor migration, income of migrant workers, remittances, sample surveys.

Стаття надійшла до редакції журналу 17.10.2012 р.